

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 11, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 338.242:334:504.4.062.2(477)

*I. Л. Сазонець,
д. е. н., професор, професор кафедри міжнародної економіки,
Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне
О. В. Покуль,
аспірантка, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне*

ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ВОДОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

*I. L. Sazonets,
Doctor of Economics, Professor, Professor of international economy department,
National University of Water Management and Nature Resources Use, Rivne
O. V. Pokul,
post-graduate, National University of Water Management and Nature Resources Use, Rivne*

IMPROVING THE INSTITUTIONAL ENVIRONMENT OF WATER MANAGEMENT ACTIVITY OF ENTERPRISES IN UKRAINE

В статті розглянуто особливості інституційного середовища діяльності підприємств в галузі водокористування. Проаналізовано способи його вдосконалення та наведено роздуми щодо цих покращень.

The features of institutional environment of activity enterprises in sphere of water use were considered in the article. The methods of improve the institutional environment were analyzed and reflections about of these improvements were shown.

Ключові слова: *інституційне середовище, оздоровлення державних підприємств, корпоративне управління, державно-приватне партнерство, оренда водних об'єктів.*

Key words: *institutional environment, sanitation of public enterprises, corporate management, state and private partnership, rental of water bodies.*

Постановка проблеми. Розвиток сфери водокористування України направлений на забезпечення соціальних, екологічних і економічних потреб суспільства. Прямуючи до рівня розвитку економічно розвинених країн, необхідне вдосконалювати інституційний механізм водокористування. На противагу попередній економічній системі господарювання сьогодні гостро постає питання збереження і раціонального використання водних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У багатьох публікаціях вітчизняних і закордонних вчених проаналізовано основні питання економіки водокористування. Саме напрямку інституційного середовища водокористування найбільше уваги приділили М.А.Хвесик, В.А.Голян, С.М.Демидюк, Л.В.Левковська, В.А.Сташук та інші. Вони широко розкрили стан системи водного господарства країни, запропонували методи вирішення поставлених завдань і трансформації економіки України у світову мережу водних відносин. Але, враховуючи змінність умов розвитку країни, необхідно продовжувати глибше і детальніше аналізувати підходи вдосконалення системи водного господарства.

Постановка завдання. Визначення стану інституційного середовища водогосподарської діяльності підприємств, аналіз запропонованих методів її вдосконалення, наведення роздумів щодо цих питань.

Виклад основного матеріалу. Держава є монополістом на ринку водних послуг і бере на себе основний тягар фінансування забезпечення галузі. Та за умов скрутного економічного стану країни не забезпечується належне фінансування водного господарства. З переходом до нової економічної системи господарювання досі залишаються недосконалими нормативно-правові аспекти, не підтримується належним чином екологічна безпека, стає непридатною інженерна інфраструктура водопостачання, приводячи таким чином до численних порушень та додаткових витрат. Враховуючи фінансові можливості України на сьогоднішній день, можна передбачити, що подолання проблем лише за рахунок бюджету відбудеться не скоро. Тому залишається залучати додаткові джерела фінансування через створення умов для інвестування, участі приватного сектору в розвитку галузі та здійснення інституційних змін у середовищі управління водогосподарськими підприємствами.

Розвиток підприємництва у водній галузі набуває все більших масштабів. Визнання того, що вода має економічну цінність, започаткувало ринкові відносини і в сфері водних відносин. Підвідомчі організації Державного агентства водних ресурсів укладають договори на подачу води з підприємницькими структурами. Відповідно до статистичних даних [1] за період 2012-2013 роки кількість звітуючих водокористувачів становила (Таблиця 1).

Таблиця 1.
Кількість підприємств водогосподарської галузі України

Назва видів діяльності	Кількість звітуючих водокористувачів (одиниць)		Зміни (+/-) %
	2012 рік	2013 рік	
Всього по регіону	17957	18520	3,1
з них			
- промисловість	4785	4644	-2,9
- сільське господарство	5730	6350	10,8
- житлово-побутове господарство	2673	2696	0,9

Враховуючи зростання попиту на водні ресурси, необхідно створювати належне інституційне середовище водогосподарської діяльності підприємств.

Встановлення «правил гри» на ринку, формування інфраструктури господарської діяльності підприємств повністю відповідає завданням державного регулювання. Держава не просто регулює підприємницьку діяльність, стимулює розвиток ринкових відносин, а й пильнує за дотриманням раціонального природокористування і забезпечення водними ресурсами всі галузі економіки.

Схематично інституційне середовище управління водогосподарськими підприємствами можна зобразити наступним чином на рис. 1.

Рис. 1. Інституційне середовище управління водогосподарськими підприємствами

М.А.Хвесик, В.А.Голян вважають доцільним інституціональні перетворення у сфері водного господарства. Це створення умов економічного розвитку підприємств різних форм власності, приватизація, корпоратизація, недопущення ліквідації підприємств, які мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави, ліквідація неперспективних державних підприємств тощо [2, с. 275].

Становлення сучасного інституціонального середовища водокористування в Україні має передбачати й залучення до цього процесу підприємств через асоціації та об'єднання. Інституціональні зміни середовища підприємницької діяльності у водогосподарському комплексі України мають здійснюватися спільними зусиллями держави, підприємств та громадськості з урахуванням господарських пріоритетів та традицій водокористування. Формування інституціонального середовища водокористування має бути зорієнтоване на створення відповідних передумов для становлення водогосподарського та водоохоронного підприємництва, суб'єкти якого шляхом реалізації приватних ініціатив ефективніше залучатимуть водні ресурси в систему товарно-грошових відносин та сприятимуть формуванню фінансових фондів відтворення та відновлення водних ресурсів. Тому у найближчий час має бути розроблено комплекс заходів з формування інституціональних передумов розвитку підприємницької діяльності у водогосподарському комплексі [3, с. 37].

Особливої уваги потребує діяльність підприємств Державного агентства водних ресурсів. Такі зміни, як перехід до нової форми господарювання, зменшення державних замовлень, поставили перед державними підприємствами питання не лише покращення фінансового стану, а й подальшого їх існування. В даній ситуації одночасно можливий початок економічного оздоровлення цих підприємств, оскільки, звертаючись до поглядів І.Л.Сазонця, одним з інструментів оздоровлення державних підприємств є скорочення бюджетних надходжень. Недостатнє фінансування є дестабілізуючим моментом у діяльності підприємств, але він може стати фактором стабілізації, якщо бюджетні кошти не просто не надходять, а будуть поступово витіснятися договірним фінансуванням. Необхідно створити умови для процесу формування державним підприємством портфелю замовлень, забезпечених договірним фінансуванням. Це дозволить підприємству гнучко орієнтуватися у ринкових цінах, використовувати більшою мірою досягнення науково-технічного прогресу, вільніше розпоряджатися наявними фінансовими ресурсами. Для держави цей процес також вигідний, тому що зменшується навантаження на державний бюджет [4, с. 40].

Відповідно до поглядів М.А.Хвесика державні підприємства, що працюють у системі Державного агентства водних ресурсів України на основі фінансових планів, мають отримати більшу автономію щодо вибору видів діяльності та партнерів. На їх базі варто створити державну холдингову компанію, яка під патронатом зазначеного органу забезпечить достатню концентрацію фінансових ресурсів для модернізації техніко-технологічної бази цих підприємств [5, с. 34].

Російський вчений М.М.Поляков також вбачає переваги корпоративного управління. Вчений критикує недосконалість законодавчої та адміністративної бази свого краю та вважає, що вдосконалення управління водним фондом в умовах формування і функціонування водного ринку може відбуватися деякими шляхами. Один з них – організація корпоративного управління водокористуванням, яке дозволяє збалансовано застосовувати економічні та адміністративно-правові методи та фінансово-економічні інструменти управління [6, с. 47].

Враховуючи переваги від функціонування корпоративного управління водогосподарською системою, впровадження його в Україні сьогодні, напевно, є ще зарано. Ефект, який отримують розвинуті країни не може бути аналогічним в українських умовах господарювання. Тому, доцільно на даний момент розвивати державно-приватне партнерство, направлене на стимулювання підприємств до участі в довгострокових інвестиційних проєктах з реконструкції водної інфраструктури та заходах з відновлення водних об'єктів.

Практична реалізація державно-приватного партнерства вже відбувається в галузі водного господарства. Підвідомчі організації Державного агентства водних ресурсів України надають в оренду підприємствам водогосподарські об'єкти, одночасно працюють над створенням належного законодавства для забезпечення економічного співробітництва в рамках прозорого і обґрунтованого поля. Завдяки змінам у законодавстві скасовано практику визначення розміру плати за оренду водних об'єктів за домовленістю сторін і в державі запроваджено прозорий, обґрунтований та справедливий механізм визначення розміру плати за надані в оренду водні об'єкти. Методика визначення розміру плати за надані в оренду водні об'єкти затверджена наказом Міністерства природи від 28.05.2013 №236 (зарєстровано в Міністерстві юстиції України 17.06.2013 за №986/23518) [7, с. 141]. Підприємство, який отримав в оренду водний об'єкт, відповідно до статті 51 Водного кодексу України не має права перешкоджати загальному водокористуванню. Тому орендарі повинні передбачити місця для безоплатного забезпечення права громадян на загальне водокористування (купання, плавання на човнах, любительське і спортивне рибальство тощо) [8]. Отже, з одного боку, заохочується більш ефективне використання водних активів, а з іншого – держава не втрачає контроль над дотриманням екологічних і соціальних вимог і принципів. Однак, знову ж таки, система орендних відносин цієї галузі потребує подальшого доопрацювання на юридичному і економічному рівні.

Одним із прикладів вдалого державно-приватного співробітництва є передача комунального підприємства «Одесводоканал» в оренду товариству з обмеженою відповідальністю «Інфокс». За період роботи Інфоксводоканалу над комунальною системою міста було реконструйовано хімбакалаторію водоочисної станції «Дністер», метрологічну лабораторію, 60 кілометрів водопровідних і каналізаційних мереж, побудовано дві каналізаційно-насосні станції, модернізовано електрообладнання, створено системи резервного електропостачання. ТОВ «Інфоксводоканал» вирішило проблеми, які не вирішувалися роками, тим самим покращило добробут одеситів і отримало великий досвід у сфері управління комунальним сектором [9].

Водогосподарській галузі необхідні значні капітальні вкладення. Інфраструктура, побудована ще за радянські часи, потребує реконструкції та модернізації. На сьогоднішній день, капітальний ремонт гідротехнічних споруд здійснюється за рахунок державних коштів.

Суб'єкти водогосподарського підприємництва не бачать доцільності фінансувати довгострокові проривні інвестиційні проєкти щодо модернізації гідротехнічних споруд, реабілітації екологічно несприятливих водних об'єктів, створення протиповеневих систем [3, с. 38].

Отже, необхідно зацікавити приватний сектор в інвестуванні таких довгострокових проєктів. Зробити це можливо за рахунок фінансово-економічних важелів, таких як податкові канікули, зменшення податкових ставок на прибуток, компенсування у подальшому державою цих витрат із відсотком прибутку,

зменшення плати за подачу води. Але, при цьому підприємств повинен бути впевнений: умови, на яких була здійснена угода, не зміняться у майбутньому і не змусять інвестора пошкодувати від участі в проєкті.

Висновки. Економічні перетворення в Україні охопили і сферу водного господарства. Активніше здійснюється співпраця держави і приватного сектора. Для забезпечення ефективної діяльності підприємств необхідно створювати належні умови господарювання. В роботі було розглянуто основні аспекти покращення інституційного середовища, проаналізовано їх запровадження на сьогоднішній день. І хотілося б відмітити, що які б зміни не відбувались у напрямку вдосконалення, слід щоб вони відповідали екологічно-безпечному природокористуванню, соціальним вимогам суспільства та враховували досвід і можливості українського суспільства.

Наступні дослідження будуть пов'язані з пошуком ефективних шляхів вдосконалення інституційного середовища водокористування в умовах сучасних реалій.

Література.

1. Статистичні дані Державного агентства водних ресурсів.
2. Формування інституційного середовища підприємницької діяльності у сфері природокористування: інвестиційно-інноваційний аспект: [монографія] / М. А. Хвесик, В. А. Голян, Ю. М. Хвесик, С. М. Демидюк. - Луцьк : ПВД «Твердиня», 2010. - 488 с.
3. Голян В. Інституціональне середовище водокористування в сучасних умовах. Проблеми структуризації та вдосконалення / В. Голян // Економіст. - 2009. - № 8. - С. 36-39.
4. Сазонет І. Л. Корпоративне управління / Сазонет І. Л., Сокурченко П. І., Вдовиченко Ю. В. - Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2008. - 372 с.
5. Сучасні напрями економічного забезпечення раціонального природокористування в Україні [Електронний ресурс] / М. А. Хвесик, С. О. Лизун // Наукове видання - 2013. - Режим доступу до наукового видання : http://ecos.kiev.ua/share/upload/reports/Sychasni_napryamky_pryrodokorystuvannya_new.pdf
6. Водопользование: институциональные особенности и рыночные отношения [Электронный ресурс] / М. М. Поляков // Научные статьи - 2006. - Режим доступа к научной статье : <http://cyberleninka.ru/article/n/vodopolzovanie-institutsionalnye-osobennosti-i-rynochnye-otnosheniya>
7. Наукові засади раціонального використання водних ресурсів України за басейновим принципом: [монографія] / В. А. Шашук, В. Б. Мокін, В. В. Гребінь, О. В. Чунаров. - Херсон : Гринь С. Д., 2014. - 320 с.
8. Водний кодекс України: за станом на 26.04.2014 р. / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>.
9. Аренда водных объектов: плюсы и минусы существующего опыта. [Электронный ресурс] / В. А. Голян // Экономические проблемы водопользования: сайт Василия Голяна - 22.09.2012. - Режим доступа к статье: <http://vgolian.com/arenda-vodnyx-obektov-plyusy-i-minusy-sushhestvuyushhego-opyta.html>.

References.

1. Statistical data of State Water Resources Agency Ukraine.
2. Khvesyk, M.A. Holian, V.A. Khvesyk, Yu.M. and Demydiuk., S.M. (2010), *Formuvannya instytutsiynoho seredovishcha pidpryemnyts'koyi diyal'nosti u sferi pryrodokorystuvannya: investytsiyno-innovatsiynyy aspekt* [Formation of the institutional environment of enterprises activity in sphere of nature use: aspect investment and innovation], State Institution "Institute for Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine", Kyiv, Ukraine.
3. Holian, V. (2009), "Institutional environment of water resources in modern terms. Problems of structuring and improving", *Ekonomist*, vol. 8, pp. 36-39.
4. Sazonets, I.L. Sokurenko, P.I. and Vdovychenko, Yu.V. (2008), *Korporatyvne upravlinnya* [Corporate management], LLC "Yugo-Vostok, Ltd", Donetsk, Ukraine.
5. Khvesyk, M.A. and Lyzun, S.O. (2013), "The modern trends of economic providing of rational nature use in Ukraine", *DU IEPSR NAN Ukrayiny*, [Online], available at: http://ecos.kiev.ua/share/upload/reports/Sychasni_napryamkypryrodokorystuvannya_new.pdf (Accessed Oct 2014).
6. Poljakov, M.M. (2006), "Water use: institutional features and market relations", *Jekonomicheskie i social'nye peremeny v regione: fakty, tendencii, prognoz*, [Online], no. 33 (april-june), available at: <http://cyberleninka.ru/article/n/vodopolzovanie-institutsionalnye-osobennosti-i-rynochnye-otnosheniya> (Accessed Oct 2014).
7. Stashuk, V.A. Mokin, V.B. Hrebin, V.V. and Chunarov, O.V. (2014), *Naukovi zasady ratsional'noho vykorystannya vodnykh resursiv Ukrainy za baseynovym pryntsyptom* [Sciences foundations of rational use of water resources in Ukraine according to basin principle], Hrin, S.D., Kherson, Ukraine.
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), Water Code of Ukraine, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80> (Accessed October 2014).
9. Goljan, V.A. (2012), "Rental of water bodies: advantages and disadvantages of existing experience", *Jekonomicheskie problemy vodopol'zovaniya: sayt Vasiliya Goljana*, [Online], no. 22.09.2012, available at: <http://vgolian.com/arenda-vodnyx-obektov-plyusy-i-minusy-sushhestvuyushhego-opyta.html> (Accessed Oct 2014).

Стаття надійшла до редакції 16.11.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"